

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๔๓๘ ถึง ๒๕๓๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึง ๒๕๓๕ ในด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ของหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยได้แบ่งเอกสารที่ศึกษาค้นคว้าออกเป็น ๒ ลักษณะคือ เอกสารชั้นต้นหรือปฐมภูมิ (Primary Sources) และเอกสารชั้นรองหรือทุติยภูมิ (Secondary Sources) เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาเอกสารมี ๒ เกณฑ์ คือ เกณฑ์พิจารณาภายนอก ๕ เกณฑ์ และเกณฑ์พิจารณาภายใน ๕ เกณฑ์

สรุปผลการวิจัย

พัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา

ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๕

พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๕ ศิลปะในระดับมัธยมศึกษา ยังไม่มีระบุไว้หลักสูตร แต่มีการสอนวิชาวาดเขียน

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๕๓ ไม่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายทั้ง ๒ หลักสูตร คือ หลักสูตรฉบับ พ.ศ. ๒๔๓๘ และ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๔ แต่มีจุดมุ่งหมายที่แฝงเร้นอยู่หลักสูตรคือ เน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในด้านทักษะพิสัย ในการวาดภาพมือเปล่า การใช้สเกล วาดเหมือนจริงและการเขียนแบบ

- พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๗๕ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายในระดับวิชาทุกหลักสูตร คือ

หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๔ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๖ และ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๔ มุ่งเน้นผู้เรียนใน ๒ ด้าน คือ ทักษะพิสัย เน้นให้สามารถวาดสิ่งที่เห็นได้ถูกต้อง ตามความเป็นจริง ด้านพฤติกรรม(จิตพิสัย) เน้นให้รู้จักสังเกต มีนิสัยรักความงาม ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เนื้อหาสาระของหลักสูตร

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๕๓ ศิลปศึกษานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดเนื้อหาสาระ เป็นหลักสูตรแยกรายวิชาที่แบ่งเนื้อหาตามลำดับชั้นเรียนจากง่ายไปหายาก และไม่ได้กำหนด รายละเอียดของอัตราเวลาเรียน เนื้อหาที่ระบุไว้ คือ วิธีการวาดด้วยมือเปล่า วาดใช้สเกล การระบายแรเงา การวาดเหมือนจริง การเขียนรูปร่างเรขาคณิต และงานเขียนแบบ

- พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๗๔ การจัดเนื้อหาสาระเป็นหลักสูตรแยกวิชาไม่แบ่งเนื้อหาตามระดับชั้นเรียน มีการกำหนดอัตราเวลาเรียน เนื้อหาที่ระบุไว้ คือ การวาดจากของจริง การระบายแรเงา การระบายสี การคิดประดิษฐ์ลวดลาย การเขียนรูปร่างเรขาคณิต และการเขียนแบบ กระบวนการเรียนการสอน

- พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๗๘ มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เข้มข้นและเน้น การสอนครูเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาเป็นหลัก วิธีสอนเน้นแบบบรรยาย และสาธิต อุปกรณ์การสอนที่ใช้ คือ กระดานดำ และของจริง อุปกรณ์ ที่ใช้ในการเรียน คือ กระดาษวาดเขียน ดินสอดำ ดินสอพอง ดินสอสี ไม้กั้น สีน้ำ และหมึก ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร

การประเมินผล

- พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๗ มีการประเมินผลทางด้านทักษะพิสัย เกณฑ์การประเมินผลเน้นความสามารถการวาดภาพเหมือนจริง กับความสามารถการวาดด้วยมือเปล่าและการวาดโดยใช้สเกล

- พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๙๘ มีการประเมินผลทางด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัย เกณฑ์จิตพิสัย เน้นการรักษาความสะอาด การสังเกต ความสวยงาม ความประณีต และความเป็นระเบียบเรียบร้อย สำหรับการประเมินด้านทักษะใช้เกณฑ์เดียวกับระยะแรก

ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๐

- พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๒ ยังไม่มีหลักสูตรศิลปศึกษา แต่มีการสอนวิชาวาดเขียน และการฝีมือ

- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ ระยะเวลาที่มีหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นครั้งแรก ในหลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยกำหนดเป็นหมวดวิชาศิลปศึกษาและศิลปปฏิบัติ

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๘ กำหนดจุดมุ่งหมายในระดับวิชา คือ หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔ เน้นด้านทักษะและพฤติกรรม (สาระเดิมก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง)

- พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๒ ไม่ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย คือ หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ แต่มีจุดมุ่งหมายที่แฝงเร้นอยู่ คือ เน้นด้านทักษะ ในการวาด การใช้สี ให้เหมือนจริง และการคิด ประดิษฐ์

- พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๒ กำหนดจุดมุ่งหมายในระดับวิชาคือ หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๓ เน้น ๒ ด้าน คือ ด้านทักษะ ให้มีความสามารถในการสังเกต และการแสดงออกด้วยการ วาดภาพ การใช้สี ด้านพฤติกรรม เน้นการสังเกต นิสัยรักความสวยงาม ความประณีต และ ความเพลิดเพลิน

- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ กำหนดจุดมุ่งหมายในระดับหมวดวิชาและระดับวิชา คือ หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๓ เน้น ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เน้นความรู้ทางศิลปะ ให้รู้จักเครื่อง มือ อุปกรณ์และวัสดุต่าง ๆ ด้านจิตพิสัย เน้นให้มีความรู้สึกรักชมงานศิลปะ มีความสุขในการทำงาน ด้านทักษะพิสัย เน้นความสามารถในการทำงานศิลปะ การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ชนิดต่างๆ

เนื้อหาสาระของหลักสูตร

- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๖๒ จัดเป็นหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ มีหลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ส่วน คือ การเขียนภาพของจริงและเขียนภาพประดิษฐ์ และ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้ระบุเนื้อหาไว้อย่างกว้างๆ ทั้ง ๒ ฉบับกำหนดอัตราเวลาการเรียน ร้อยละ ๓.๓๐

- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ จัดเป็นหลักสูตรแบบหมวดวิชาที่ยึดทักษะ เนื้อหาและแขนง วิชา คือ หลักสูตร ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๓ ไม่ได้ระบุรายละเอียดเนื้อหา กำหนดอัตราเวลาเรียนไว้ ร้อยละ ๑๐.๐๐ หรือ ๒๐.๐๐

กระบวนการเรียนการสอน

- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๖๐ ได้มีการพัฒนาการเรียนมากขึ้น มีการใช้ประมวลการ สอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นแบบในการจัดการเรียนการสอนโดยแบ่งออกเป็น การ สอนที่ชั่วคราวเป็นศูนย์กลาง และการสอนโดยใช้กิจกรรมทางศิลปะตามวัยของผู้เรียน สำหรับวิธี การสอนที่ซ้ำมาก คือ วิธีการบรรยาย การสาธิต และการลงมือปฏิบัติ นวัตกรรมที่นำมาใช้ในช่วง

ระยะนี้ คือ การที่นักเรียนไปทัศนศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน การใช้สื่อการสอน โดยใช้รูปภาพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนในช่วงนี้ได้มีการเสนอแนะให้แต่ละโรงเรียนมีห้องศิลปะ เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน และแสดงผลงานของนักเรียน สำหรับอุปกรณ์ของนักเรียนในยุคนี้มีให้เลือกใช้อย่างมากมายตามสภาพของท้องถิ่น เช่น ดินสอสี ดินสอดำ ปากกา ถ่านชาโคล สีน้ำ สีโปสเตอร์ สีฝุ่น และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ในการวาด การทำภาพพิมพ์แกะไม้ และการปั้น แกะสลัก

การประเมินผล

- พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๐ มีการประเมินผล ๓ ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการประเมินจากผลงานและจากการทดสอบ ด้านพุทธิพิสัย ประเมินในเรื่องความรู้ ความจำ และการนำไปใช้ ด้านจิตพิสัย ประเมินการแสดงออกในด้านต่าง ๆ เช่น ความช่างสังเกต ความชื่นชม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสุขในการทำงาน ด้านทักษะพิสัย ประเมินการวาดภาพเหมือนจริง ภาพประดิษฐ์ วาดเส้นดินสอ ภูกัน การใช้สี และการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุชนิดต่าง ๆ

ยุคการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕

หลังจากการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา มีการประกาศใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ๒ ฉบับ คือ หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ ได้รับการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ โดยได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ ๒ ลักษณะ คือ จุดมุ่งหมายที่ระบุเป็นจุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มวิชาและจุดมุ่งหมายที่ระบุเป็นจุดประสงค์เฉพาะรายวิชา ซึ่งเป็นการระบุจุดมุ่งหมายในระดับหมวดวิชาและในระดับวิชา โดยเน้นใน ๓ ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

เนื้อหาสาระของหลักสูตร

โครงสร้างเนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ ได้รับการพัฒนามากขึ้นเช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ ของหลักสูตร ลักษณะการจัดเนื้อหาสาระในยุคนี้เป็นการจัดเนื้อหาแบบหลักสูตรแกนกลาง ตามลักษณะการจัดเนื้อหาแบบหมวดวิชาที่ใช้

วิชาเป็นแกนกลาง เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มวิชา คือ กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพและกลุ่มวิชาการงาน และอาชีพ มีวิชาบังคับและวิชาเลือก การระบุเนื้อหาวิชามีความสมบูรณ์ในตัวเอง และสามารถเชื่อมโยงความรู้ซึ่งกันและกันได้

กระบวนการเรียนการสอน

พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างชัดเจน คือ การจัดการเรียนการสอนได้เน้นนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาใช้อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านกระบวนการสอนและสื่อการสอน กระบวนการสอนแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสอนโดยผู้ครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นวัตกรรมการสอนที่ใช้ คือ การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ และการใช้สื่อใหม่ ๆ ทางด้านเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ วิทยุ เป็นต้น อุปกรณ์การเรียนมี ๒ อย่าง คือ วัสดุประกอบการเรียน ซึ่งได้แก่ เอกสารสิ่งพิมพ์ หนังสืออ่านประกอบ และแบบเรียน ซึ่งมีการจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกในหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๒๑ วัสดุสำหรับประกอบกิจกรรมกำหนดให้ยึดลักษณะของกิจกรรมเป็นหลัก เช่น กระดาน กระดาษ สี และวัสดุอื่นท้องถิ่น ฯลฯ

การประเมินผล

พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ มีการประเมินผล ๓ ด้านคือ ทักษะพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย โดยแบ่งการประเมินออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านกิจกรรมและความรู้ความเข้าใจ การประเมินผลกิจกรรมกำหนดสิ่งที่ประเมินไว้ ๒ ส่วน คือ พฤติกรรมและผลงาน การประเมินพฤติกรรม คือ การประเมินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนในแต่ละกิจกรรม และหลักสูตรศิลปศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ เน้นพฤติกรรมเชิงทักษะกระบวนการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ การประเมินเป็นผลงาน คือ การพิจารณาผลงานในแต่ละกิจกรรมว่าตอบสนองกับพฤติกรรมที่แสดงออกหรือไม่ การประเมินผลด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการประเมิน โดยใช้แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ เช่น แบบปากเปล่า แบบอัตนัย และแบบปรนัย การตัดสินผลการเรียนเป็นการตัดสินรายวิชา แบ่งการประเมินเป็น ๕ ระดับ คือ ดีมาก ดีปานกลาง ผ่าน และต่ำกว่าเกณฑ์ และแบ่งระยะการประเมินออกเป็น ๓ ระยะ คือ การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังการเรียน

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปราย ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ความเหมือนกันและแตกต่างของหลักสูตร ตอนที่ ๒ พัฒนาการของหลักสูตร ซึ่งจะอภิปรายไปตามลำดับเนื้อหา ดังนี้ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล และเพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวม พัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงนำเนื้อหาในแต่ละยุคมารวมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการอภิปรายผล

๑. ความเหมือนกันและแตกต่างกันของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง ๒๕๓๕

๑.๑ ความเหมือนกันของหลักสูตร

๑.๑.๑ จุดมุ่งหมาย มีจุดเน้นด้านทักษะพิสัยเหมือนกัน เพราะแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะที่นำเข้ามาบรรจุไว้หลักสูตรของไทยในระยะแรก ยังไม่ชัดเจนว่าศิลปะเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้สื่อความหมายในเชิงความรู้ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๕ ศ ๕ ปี ๘๐/๕, ๒๔๔๕) ดังนั้นในการระบุจุดมุ่งหมายในระยะแรกจึงไม่ได้ระบุเป้าหมายที่แท้จริงของศิลปะไว้ประการหนึ่ง และประการที่สองคือได้ระบุให้ฝึกผู้เรียนรักความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย การระบุเช่นนี้เป็นการฝึกนิสัยในเชิงช่างตามแนวการช่างของไทย (ชูศักดิ์ เพรสคอทท์, ๒๕๓๐)

นอกจากนี้ ความสามารถทางด้านทักษะในแต่ละหลักสูตรก็มีจุดเน้นที่ต่างกันไป กล่าวคือ ความสามารถทางด้านทักษะ ในหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๔ พ.ศ. ๒๔๕๖ และ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีความหมายใกล้เคียงกัน เพราะเป็นความสามารถทางด้านทักษะตามแนวคิดลัทธิปรัชญาเดียวกัน ดังที่วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๖) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าการจัดการศึกษาของไทยในระยะ พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๙๕ เป็นไปตามแนวปรัชญาการศึกษาลัทธิสารัตถนิยม และความสามารถทางด้านทักษะในหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๐๓ นั้น เป็นความสามารถตามแนวปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยม ดังที่วิรุณ ตั้งเจริญ (๒๕๒๗) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ การจัดการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลลัทธินี้มาจากสหรัฐอเมริกา

๑.๑.๒ เนื้อหาสาระเหมือนกัน เพราะเป็นเนื้อหาวิชาเดียวกัน แม้ว่าจะมีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีการพัฒนาตามสภาพของสังคม แต่เนื้อหาส่วนที่มีการพัฒนาตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ยังคงมีความเป็นเนื้อหาส่วนเดิมไว้ในส่วนที่เป็นหลักการซึ่งเป็นเนื้อหา

เฉพาะ เช่น หลักการवादเส้น หลักการवादทัศนียภาพ เป็นต้น (Smith, Stanley and Shores, ๑๙๕๗)

๑.๑.๓ กระบวนการเรียนการสอนเหมือนกัน คือ มีวิธีการสอนที่นิยมใช้กันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๓๕ คือการสอนแบบสาธิตและการสอนแบบบรรยาย เพราะวิธีการสอนทั้ง ๒ แบบนี้ง่ายต่อการเตรียมตัวของผู้สอน รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอนก็ไม่ยุ่งยาก จึงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย (ศร. , ๒๕๑๓)

๑.๑.๔ การประเมินผลของหลักสูตรเหมือนกันในเรื่อง การนำผลงานที่ได้จากกิจกรรมในการสอนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของประเมินผลการเรียน เพราะจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นด้านทักษะ ในการประเมินผลด้านทักษะนั้น จะต้องใช้ผลงานเป็นส่วนของการประเมิน (สุวิมล ว่องวานิช, ๒๕๓๖)

๑.๒ ความแตกต่างกันของหลักสูตร

๑.๒.๑ จุดมุ่งหมายแตกต่างกัน เพราะเป็นการจัดทำหลักสูตรในระยะเริ่มต้น จะไม่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งทาบ (Taba, ๑๙๖๒) ให้เหตุผลไว้ว่าเป็นลักษณะของหลักสูตรแบบดั้งเดิมที่จะกำหนดเนื้อหาไว้อย่างกว้าง ๆ โดยที่ไม่มีจุดมุ่งหมาย และในระยะที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน เพราะเป้าหมายการจัดการศึกษาในแต่ละระยะมีความแตกต่างกัน เช่น พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๕๓ จุดมุ่งหมายในระยะนี้มุ่งเน้นให้พลเมืองได้รับการศึกษาตามอัตภาพ และมุ่งขยายการจัดการศึกษาออกไปให้กว้างขวางมากกว่ามุ่งเน้นในด้านคุณภาพการศึกษา (ศร. , ๒๕๓๐) พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๓๕ เน้นในระดับหมวดวิชาและระดับรายวิชา โดยมีจุดเน้นด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เพราะนโยบายการจัดการศึกษาในระยะ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ มุ่งสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยจัดการศึกษา ให้มีองค์ ๔ ของการศึกษา คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา (สกศ. , มปป.) และในระยะ พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ นโยบายการพัฒนาการศึกษาให้มีการปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้มีความผสมผสานกันระหว่างความรู้ ความคิด และความสามารถ ซึ่งเน้นการพัฒนาบุคคลใน ๔ ด้าน คือ ปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม (ศร. , ๒๕๓๐ สกศ. , ๒๕๒๕ และ สกศ. , ๒๕๓๕)

๑.๒.๒ เนื้อหาสาระแตกต่างกัน .๒ ประการคือ ด้านโครงสร้างหลักสูตรและโครงสร้างเนื้อหาสาระ

ความแตกต่างกันของโครงสร้างหลักสูตร เพราะการเปลี่ยนแปลงหลัก

สูตรในแต่ละครั้งจะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานในหลายด้าน เพื่อเป็นแนวทางการวางโครงสร้างของหลักสูตร (ลิปบนนท์ เกตุทัต, ๒๕๒๘) ดังนั้นโครงสร้างหลักสูตรจึงแตกต่างกันตามข้อมูลพื้นฐานในแต่ละระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ความแตกต่างกันของการจัดเนื้อหาสาระ เพราะการจัดเนื้อหาสาระกำหนดจากจุดมุ่งหมาย เมื่อจุดมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงไปเนื้อหาจึงต้องเปลี่ยนไปด้วย (Smith, Stanley and Shores, ๑๙๕๗) ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๔ จัดเป็นหลักสูตรที่มีแยกวิชา เพราะเป็นการจัดทำหลักสูตรในระยะเริ่มต้น จึงมีการกำหนดเนื้อหาอย่างกว้าง ๆ (Taba, ๑๙๖๒) โดยไม่ได้ระบุให้ชัดเจน พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๕๐๒ จัดเป็นหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ เพราะหลักสูตรเดิมเนื้อหาแต่ละวิชามไม่สามารถนำมาเชื่อมโยงกันได้ จึงได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงให้มีความต่อเนื่องกัน ดังรายละเอียดในประมวลการสอน พ.ศ. ๒๔๘๐ (ศธ., ๒๔๘๐) ได้ระบุว่า การวาดเขียนควราให้เป็นเรื่องติดต่อกับวิชาอื่นที่สอนในชั้น เช่น การฝีมือ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ จัดเป็นแบบหมวดวิชา เพราะมีการจัดเนื้อหาโดยนำเอาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันมาบูรณาการรวมไว้เป็นหมวดศิลปศึกษา โดยมีทั้งวิชาบังคับให้เรียนและวิชาเลือก เนื่องจากในระยะนี้วิชาความรู้ในสาขาต่าง ๆ มีมากขึ้น หากจัดการศึกษาแบบเดิมจะทำให้ไม่ทันสมัยและครอบคลุมวิทยาการต่าง ๆ ที่ก้าวหน้า จึงจำเป็นต้องจัดระเบียบเนื้อหาวิชาที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่ โดยคัดเลือกวิชาวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันมารวมไว้ในหมวดวิชาเดียวกัน ซึ่งทำให้ง่ายต่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้าด้วยกัน พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ จัดเป็นหลักสูตรแบบแกนกลาง เพราะเนื่องจากวิทยาการในระยะนี้มีมากมาย หากนำมาให้ผู้เรียนเรียนรู้ทุกวิชา ก็จะมีวิชาที่ต้องเรียนรู้มากเกินไปจนความจำเป็น ดังนั้นจึงมีการเลือกวิชาบังคับให้เรียนเฉพาะวิชาที่เห็นว่า มีประโยชน์ต่อการดำรงชีพ และหากผู้เรียนสนใจจะเรียนรู้วิชาใดก็เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้ตามที่ต้องการ (ศธ., ๒๕๒๑ และ ศธ., ๒๕๓๓)

การจัดเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน ดังที่กล่าวข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณากับอัตราเวลาเรียน พบว่า การจัดอัตราเวลาเรียนของแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกันและปรับเปลี่ยนไปตามโครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร และเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า อัตราส่วนการเพิ่มของเวลาเรียนวิชาศิลปศึกษาได้เพิ่มขึ้นและเปิดเสรีมากขึ้น ตามรูปแบบของหลักสูตรแต่ละฉบับ

๑.๒.๓ กระบวนการเรียนการสอนแตกต่างกัน เนื่องจากในระยะ พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึง ๒๕๒๐ วิทยาการและเทคโนโลยียังมีแพร่หลายไม่มากนัก รวมทั้งยังราคาแพง และเป้าหมาย

การจัดการศึกษาในระยะนี้ มุ่งเน้นให้ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงมากกว่าการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนการสอน (ศธ., ๒๕๓๐) และเหตุที่มีการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้ามาใช้ในการสอน ในระยะ พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๓๕ มากขึ้น เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมากขึ้น และมีราคาไม่แพงมากนัก จึงได้มีการนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น รวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้ใช้สื่อได้ทุกประเภท (ศธ., ๒๕๓๓)

๑.๒.๔ การประเมินผลแตกต่างกัน เพราะในแต่ละระยะที่กำหนดหลักสูตรนั้นมีแนวความคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน (สิบบนที่ เกตุทัต, ๒๕๒๘) ดังนั้นเกณฑ์การประเมินจึงมีความแตกต่างกันตามความเชื่อพื้นฐานของแต่ละปรัชญา

๒. พัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๕๓๕

พัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๔๗๘ ถึง ๒๕๓๕ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในระยะแรก ช่วง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๕๐๒ ไม่มีหลักสูตรศิลปศึกษา แต่มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะใช้ชื่อเรียกว่า วิชาวาดเขียนและวิชาศิลปะ ต่อมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๓๕ วิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะมีมากขึ้น จึงมีการนำมารวมกันแล้วใช้ชื่อว่าหมวดวิชาศิลปศึกษา และในปี ๒๕๒๑ หมวดวิชาศิลปศึกษาถูกจัดเข้าไว้ในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ รวมทั้งได้มีการเปิดสอนวิชาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาด้วย จากการศึกษาในรายละเอียดของหลักสูตร พบว่า

๒.๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง ๒๕๓๕ ได้รับการพัฒนาโดยตลอดและสามารถจัดแบ่งการระบุจุดมุ่งหมายออกเป็น ๓ ระยะ คือ

- พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๙๓ หลักสูตรในช่วงนี้ไม่ได้ระบุจุดมุ่งหมาย
- พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๐๒ หลักสูตรระบุจุดมุ่งหมายในระดับวิชา โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรม ๒ ด้าน คือ ทักษะพิสัย และจิตพิสัย
- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๓๕ หลักสูตรระบุจุดมุ่งหมายในระดับหมวดวิชาและระดับวิชา โดยในระดับหมวดวิชาได้กำหนดให้ผู้เรียนมีพฤติกรรม ๓ ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ส่วนในระดับวิชามุ่งเน้นในแต่ละด้าน

การระบุจุดมุ่งหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้ง ๓ ระยะ เป็นการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน ทั้งการระบุจุดมุ่งหมายและเป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณ

สมบัติ ตามที่^๑ต้องการ(ศธ., ๒๕๓๐) รวมทั้งความพยายามในการแปรรูปมุ่งหมายไปสู่การปฏิบัติจริง สำหรับการจัดการเรียนการสอน ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการแยกแยะการระบุดมมุ่งหมายออกเป็นระดับต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้สอนในโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากการระบุดมมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑(ศธ., ๒๕๒๐)และฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓(ศธ., ๒๕๓๓)

๒.๒. เนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๓๘ มีการพัฒนาทั้งโครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตร

การพัฒนาของโครงสร้างหลักสูตรสามารถจัดแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ

- พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๓๘ โครงสร้างของหลักสูตรแบบแยกวิชาโดยแยกหลักสูตรนักเรียนหญิงและชาย

- พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๐๒ โครงสร้างของหลักสูตรแบบแยกวิชาโดยรวมหลักสูตรนักเรียนหญิงและชาย

- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๓๘ โครงสร้างของหลักสูตรที่มีรายวิชาบังคับและวิชาเลือกให้เลือกเรียน

สภาพการพัฒนากิจการของโครงสร้างหลักสูตร พัฒนาขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางสหวิทยาการของโลก ซึ่งรัฐได้พยายามปรับเปลี่ยนให้ทันกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงแก้ไขโครงการศึกษามาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ (สกศ., มปป.) ด้วยเหตุนี้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษา จึงปรับเปลี่ยนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ดังจะเห็นได้จากโครงสร้างของหลักสูตรที่ใช้ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๓๘ ที่ได้แบ่งแยกหลักสูตรนักเรียนหญิงและนักเรียนชายออกจากกัน เพราะในระยะแรกค่านิยมในการให้ผู้หญิงเรียนหนังสือ นั้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับ แต่ที่มีการจัดหลักสูตรให้ผู้หญิงเรียนเพราะด้วยเหตุผลทางการเมือง(ศธ., ๒๕๓๓) ต่อมาหลักสูตรในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๐๒ได้มีการพัฒนาขึ้นโดยไม่มีการแยกระหว่างนักเรียนหญิงและชาย และในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๓๘ หลักสูตรศิลปศึกษาก็พัฒนาขึ้นโดยบังคับให้ทุกคนต้องเรียน รวมทั้งได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

อัตราเวลาเรียนของหลักสูตรศิลปศึกษา ในระยะแรก ๆ ได้รับการจัดสรรให้น้อย เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตร จึงได้รับการจัดสรรเวลาเพิ่มขึ้นตามลักษณะของโครงสร้างหลักสูตร พัฒนาการของอัตราเวลาเรียนที่เห็นได้ชัดเจน คือ ได้พัฒนาขึ้นจากที่มีเวลา

เฉพาะวิชาบังคับให้เรียนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามที่ต้องการ

เนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๓๙ ได้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการออกได้ ๔ รูปแบบ คือ

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๓๙ การจัดเนื้อหาสาระเป็นแบบหลักสูตรแยกวิชา ตามรูปแบบหลักสูตรที่ยึดทักษะ เนื้อหาและแขนงวิชาเป็นหลัก โดยมีลักษณะการกำหนดเนื้อหาความ ยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน

- พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๕๐๒ การจัดเนื้อหาหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์มีลักษณะ เนื้อหาวิชาที่แยกออกจากกัน แต่ได้พยายามคัดเลือกเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดการ เชื่อมโยงการเรียนรู้กันในระดับต้น

- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ การจัดเนื้อหาแบบหมวดวิชา ลักษณะการจัด เนื้อหาเป็นการนำเอาวิชาที่เกี่ยวข้องกันมารวมเข้าเป็นหมวดวิชาเดียวกัน เพื่อให้เนื้อหาประสาน สัมพันธ์กัน ลักษณะของการเรียงเนื้อหายังคงเรียงความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน

- พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ การจัดเนื้อหาแบบใช้วิชาเป็นแกนกลาง ลักษณะการจัดเนื้อหาแบ่งออกเป็นกลุ่มวิชา มีวิชาที่สาคัญบังคับให้เรียนและมีวิชาเลือก ให้เลือก เรียนตามความสนใจของผู้เรียน เนื้อหาวิชาแต่ละวิชามีความสมบูรณ์ในตัว และ สามารถเชื่อมโยง การเรียนรู้ร่วมกับวิชาอื่น ๆ ได้

การจัดเนื้อหาวิชาของหลักสูตรศิลปศึกษาได้รับการพัฒนามาตามลำดับ ซึ่ง เป็นการพัฒนาจากหลักสูตรที่มีเนื้อหาไม่มีความซับซ้อนมาเป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาซับซ้อนและแบ่งเป็น หมวดวิชา/กลุ่มวิชา มีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก เมื่อพิจารณากระบวนการพัฒนาเนื้อหาสาระ ของหลักสูตรพบว่า การพัฒนาเป็นไปตามลำดับขั้นตอนพัฒนาการของหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา (Taba, ๑๙๖๒) คือ พัฒนาจากเนื้อหาง่าย ๆ ไปสู่การมีเนื้อหาที่มีความซับซ้อน สาเหตุของการ พัฒนาเนื้อหาหลักสูตรในแต่ละครั้ง เพราะสภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปหลักสูตรมัธยมศึกษา จึงต้องปรับให้ทันสมัย หลักสูตรศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรมัธยมศึกษา จึงต้องเปลี่ยนแปลงตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรแต่ละฉบับก็นับว่ามีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ละระยะที่ ได้มีการปรับเปลี่ยน

๒.๓ กระบวนการเรียนการสอน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๓๕ จากการศึกษา พบว่า ได้มีการพัฒนาวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนตามลำดับ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการถ่ายทอดความรู้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลาง และการสอนโดยยึดผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง และการสอนที่นิยมใช้สอนวิชาศิลปะศึกษามากที่สุด คือ การสอนแบบสาธิต และการสอนแบบบรรยาย ซึ่งสภาพการจัดการเรียนการสอนสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๓๙ วิธีการถ่ายทอดความรู้โดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้โดยยึดจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาเป็นหลัก

- พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๖๐ วิธีการถ่ายทอดความรู้โดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางและใช้กิจกรรมทางศิลปะที่ค้ำึงถึงวัยของผู้เรียน

- พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๗๕ วิธีการถ่ายทอดความรู้มี ๒ แบบคือครูเป็นศูนย์กลาง และผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

การพัฒนาของการกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการพัฒนาตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรแต่ละฉบับได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกัน ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงมีวิธีการแตกต่างกัน

สภาพการจัดการเรียนการสอนถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เพราะหลักสูตรที่จัดทำขึ้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการเรียนการสอนซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมาย แต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันมากที่สุด คือ ผู้เรียนกับผู้สอน (อลงกร จันทารมย์ อ่างใน ณรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๖) ผู้สอนจะสื่อความอย่างไรให้ผู้เรียนบรรลุการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และการที่ผู้สอนมีความสามารถที่จะสื่อความหมายการเรียนรู้ได้ตามที่หลักสูตรต้องการนั้น ผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอน เพื่อจะศึกษาว่าวิธีการถ่ายทอดที่ได้ดำเนินการในแต่ละระยะนั้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตรหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๓๙ วิธีการถ่ายทอดความรู้ค่อนข้างจะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งรูปแบบการสอนที่นิยม คือ การสอนแบบสาธิตและการสอนบรรยาย

- พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๖๐ วิธีการถ่ายทอดความรู้ในระยะ พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๕๒ มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย แต่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๐ วิธีการสอนเริ่มไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระ เพราะหลักสูตรในระยะนี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ตามแนวคิดของ จอห์น ดีวอี้ (John Dewey) (วีรณ ตั้งเจริญ, ๒๕๒๗) คือ การปล่อยให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก และให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เอง

แต่วิธีการถ่ายทอดความรู้ยังใช้วิธีการบรรยาย จึงทำให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไม่สอดคล้องกับ เนื้อหาสาระและจุดมุ่งหมาย

- พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๓๕ มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ ๒ รูปแบบ คือ การสอน โดยใช้ครูเป็นศูนย์กลาง และผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น นับว่ามีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและ เนื้อหาของหลักสูตร เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการ รวมทั้ง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบางครั้งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอน เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ดังเช่น วิธีการสอนศิลปะแบบวิเคราะห์ วิจัย (พีระพงษ์ กุลพิศาล, ๒๕๓๗) ซึ่งเป็นการเรียนที่ครูจะต้องให้ประสบการณ์ ๔ ด้านแก่เด็ก คือ ประสบการณ์ด้านสุนทรีย์ประสบการณ์ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ประสบการณ์ด้านศิลปะวิเคราะห์ และประสบการณ์ด้านศิลปะปฏิบัติ

สำหรับนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสอนศิลปศึกษา พบว่า มีการพัฒนาขึ้นซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ๒ ลักษณะ คือ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน และนวัตกรรมในเชิงระบบ สาเหตุที่มีการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพราะได้รับอิทธิพลของแนวคิดในการจัดการเรียน การสอนตามแนวปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) โดยให้ครูคอยทำหน้าที่ชี้แนะนักเรียน ให้เกิดการ เรียนรู้และได้แสดงออก บทบาทของครูจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยหาทางจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อปลูกเร้าให้นักเรียนมีปฏิริยาต่อการเรียนรู้และได้แสดงออก สำหรับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนนี้เป็นแนวคิดที่การจัดการศึกษาไทยได้อิทธิพลจากสหรัฐอเมริกาในช่วง หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของวีรุม ตั้งเจริญ (๒๕๒๗)

สำหรับนวัตกรรมในเชิงระบบนั้นเป็นแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ได้กำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกันในแต่ละเรื่อง ตามแนวคิดของ ไทเลอร์ (Tyler, ๑๙๕๐) และบลูม (Bloom, ๑๙๖๗)

ด้านเทคโนโลยีการนำมาใช้ในระยะ พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๐๒ ยังไม่มีการ กำหนดให้ใช้ ต่อมาในระยะ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๓๕ ได้เปิดโอกาสให้ใช้สื่อได้ทุกรูปแบบ สำหรับ แบบเรียนของวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในระยะแรก พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๒๐ ไม่มี แบบเรียน และเริ่มกำหนดให้มีแบบเรียนในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๕)

๒.๔ การประเมินผลของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๓๕ มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ โดยสามารถแบ่งการประเมินผลตามลักษณะ วิธีการประเมินออกได้ ๒ ระยะ คือ

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๐๒ การประเมินผลโดยใช้ผลงานเพียงอย่างเดียว
- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๓๕ การประเมินผลแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ มีการประเมินภาคความรู้และภาคปฏิบัติ และใน พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ มีการประเมินด้านกิจกรรมและด้านความรู้ความเข้าใจ

การประเมินผลงานในแต่ละหลักสูตรมีเกณฑ์ไม่เหมือนกัน และสามารถแบ่งเกณฑ์การประเมินผลออกได้ ๔ ระยะ ดังนี้ (ดูรายละเอียดในหน้า ๒๐๑)

๑. ระยะที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๔ เกณฑ์การประเมินผลงาน ๕ เกณฑ์
๒. ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๒ เกณฑ์การประเมินผลงาน ๔ เกณฑ์
๓. ระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ เกณฑ์การประเมินผลงาน ๕ เกณฑ์
๔. ระยะที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ เกณฑ์การประเมินผลงานขึ้นกับกิจกรรมการสอน

หากพิจารณาในรายละเอียดของเกณฑ์การประเมินผลงาน ในระยะที่ ๑ และระยะที่ ๒ พบว่า การเรียนวิชาวาดเขียนทั้ง ๒ ระยะนี้ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านศิลปะ หากแต่ใช้วิชาศิลปะเป็นเครื่องมือในการฝึกหัดผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามที่สังคมในยุคนั้นต้องการ (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๒๖) และในระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ การประเมินผลจึงให้ความสำคัญกับความรู้ทางด้านศิลปะ

การแบ่งระยะเวลาการประเมิน มี ๓ ระยะ คือ

- พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๐๒ การประเมินผลมีเฉพาะการสอบปลายปี
- พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ แบ่งระยะการประเมินผลเป็น ๒ ระยะ คือ การประเมินระหว่างภาคเรียน ซึ่งเป็นการเก็บคะแนนสะสมไว้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลในปลายปี และการประเมินผลการศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๕ แบ่งระยะการประเมินผลเป็น ๓ ระยะ คือ การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังการเรียน

พัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้รับการพัฒนาโดยตลอด แม้ว่าการจัดทำหลักสูตรครั้งแรกจะได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก แต่หลักสูตรศิลปศึกษา ก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก เพื่อการต้องการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทันกับอารยประเทศ ดังจะเห็นได้จากปรับเปลี่ยน

หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๔๔ ที่เปลี่ยนเนื้อหาสาระจากวิชาวาดเขียนมาเป็นวิชาศิลปะ เพราะการจัดการศึกษาในระบุนั้น ต้องการให้เป็นพื้นฐานและทำให้เกิดความต่อเนื่องแก่นักเรียนที่ต้องไปศึกษาในต่างประเทศ รวมทั้งเป็นนโยบายหนึ่งที่รัฐต้องการคนเข้ามารับราชการ (ศธ., ๒๕๓๓) ดังนั้นการศึกษาจึงต้องเร่งผลิตคนให้ความรู้เช่นเดียวกับชาวตะวันตก เพื่อป้องกันการรุกรานแบบล่าอาณานิคมตามที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ในระยะต่อมาเมื่อสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดในเรื่องชาตินิยมมีมากขึ้นและได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลักสูตรศิลปศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมในยุคนั้นอีกเช่นกัน ซึ่งดูรายละเอียดเนื้อหาได้จากหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๖๕ และ ๒๔๘๐ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองประมาณ ๒๐ ปี ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๓ (ศธ., ๒๔๕๓) และปรับปรุงเนื้อหาวิชาวาดเขียนให้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศิลปะประจำชาติของไทย ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้นักเรียนในชั้นมัธยมปีที่ ๓ ได้ฝึกหัดเขียนลายไทยแบบง่าย ๆ และต่อมาในหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๐๓ (ศธ., ๒๕๐๓) จึงได้กำหนดเป็นความมุ่งหมายว่า "เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนิยมชมชื่นในศิลปะประจำชาติและศิลปสากล"

สาระการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น คือ การเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระของวิชาวาดเขียน จากที่ในระยะแรกได้แนวคิดจากต่างประเทศจนกระทั่งได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาให้สอดคล้องกับสังคมไทย ซึ่งจะเห็นว่าพัฒนาการที่ใช้ระยะเวลายาวนานมาก ที่จะมี การบรรจุเนื้อหาให้สอดคล้องกับสังคมไทย และเพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมตามแนวคิดของ Laura H. Chapman (๑๙๕๘)

หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้รับการพัฒนาโดยลำดับ ทั้งในแง่ของจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล แต่พัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นไปในลักษณะการปรับเปลี่ยนจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง กล่าวคือการปรับเปลี่ยนแต่ละครั้งเกิดจาก หน่วยงานนโยบายต้องการปรับเปลี่ยนหลักสูตร เพื่อต้องการให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (สกศ., ๒๕๓๕) การปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำที่ระดับล่างต้องปรับเปลี่ยนตาม ในบางครั้งจึงไม่เข้าใจสาระสำคัญต่าง ๆ ของหลักสูตร เมื่อครูผู้สอนเริ่มมีการเข้าใจหลักสูตร การปรับเปลี่ยนหลักสูตรครั้งใหม่ก็เกิดขึ้นอีกจึงทำให้ครูผู้สอนต้องปรับตัวเองตามอีกครั้ง

หากการปรับเปลี่ยนเกิดขึ้นจากข้างล่างไปสู่ข้างบน (สุมิตร คุณากร, ๒๕๒๘) กล่าวคือ ถ้าหากครูผู้สอนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และการปรับเปลี่ยนหลักสูตรได้ เป็นไปตามที่ครูผู้สอนได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ย่อมทำให้สภาพการสอนวิชาศิลปะ-

ศึกษาพัฒนาไปได้มาก หากบทบาทการปรับเปลี่ยนเป็นไปตามที่กล่าวนี้ หน้าที่และบทบาทของหน่วยงานกลางทางการศึกษาก็จะเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จะเปลี่ยนบทบาทในการชี้แนะ ควบคุมติดตาม เป็นบทบาทในการชี้แนะและเสนอแนะ ส่งเสริม ประสานงาน และประเมินผลเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการระบุจุดมุ่งหมายในระดับวิชาของบางรายวิชาของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓ ระบุจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมไว้ไม่ครบทั้ง ๓ ด้าน เมื่อครุ่นรำรายวิชาเหล่านั้นไปใช้ในการสอนควรเพิ่มจุดมุ่งหมายในการสอนให้ครบทั้ง ๓ ด้าน

๒. เนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓ มีปรากฏอยู่ในสองกลุ่มวิชา คือ กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพและกลุ่มวิชาการทำงานและอาชีพ ควรมีการศึกษาค้นคว้า เนื้อหาสาระของรายวิชาในแต่ละกลุ่มวิชานั้นมีความซ้ำซ้อนกันหรือไม่อย่างไร และถ้าซ้ำซ้อนกันควรมีแนวทางการปรับปรุงเนื้อหาของรายวิชาที่เหมาะสม

๓. กระบวนการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓ ได้เปิดโอกาสให้ผู้สอนเลือกใช้สื่อการสอนได้ตามสภาพท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ดังนั้นควรมีส่งเสริมให้การจัดหาสื่อที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษาได้ในทุกท้องที่ รวมทั้งควรมีการจัดอบรมการทำสื่อชนิดต่าง ๆ

๔. เนื่องจากในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓ ได้ระบุให้มีการประเมินทักษะกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนผู้สอนควรแจ้งให้ผู้เรียนทราบก่อนว่าการประเมินทักษะกระบวนการเรียนรู้นั้นเมื่ออย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนและพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้นั้น ๆ ได้

